

Straža v viharju

Izhaja vsak četrtek • Posamezna številka stane Din 1.50
Celoletna naročnina Din 35.— • Čekovni račun: „Straža v viharju“, Ljubljana, št. 16.790

Izdaja: Konzorcij „Straže v viharju“ (A. Tepež) • Urejuje: R. Čuješ
Uredništvo in uprava: Ljubljana, Miklošičeva 5 • Tisk Jugoslovanske tiskarne (K. Čeč)

Ljubljana, 1. decembra 1938

Leto V — Številka 10

Kadar pišejo diletantke

Angela Vode je v brošuri »Spol in usoda« II. del str. 21 prepisala od Engelsa (»Izvor rodbine«) vso njegovo površno, zmotno, tendenciozno prikazovanje o postanku ljubezni in družine. Neverjetno je, da danes, ko je vendar kulturno-historična šola znanstveno ugotovila in to z vso potrebno jasnostjo, da je bila ob začetku posamična (monogamna) družina in da še danes relativno najstarejši narodi gojijo zakonsko zvezo enega moža z eno ženo, more še kdo pogrevati tako zastarele, tendenciozno izmišljene, proti vsem etnološkimi dejstvom naperjene izmišljotine kot je besedičenje o prvotnem »skupinskem« (= promiskuiteta med določeno skupino moških in žensk), paritvenem zakonu. O vsem tem v najstarejših kulturah ni duha ne sluha.

Prav tako neznanstvena in neresnična je trditev, prepisana od Engelsa, da se je monogamni zakon razvil iz paritvenega zakona pod vplivom gospodarskega razvoja, z uveljavljanjem zasebne lastnine. To je torej čista marksistična teorija o materialističnem razvoju zgodovine.

Dokazano je, da že najstarejše kulture poznajo z a s e b n o last kakor tudi monogamno družino, da moramo o neki skupni lasti govoriti v tako imenovani nomadski kulturi, kjer se razvija pod vodstvom očaka: **vele-družina**. A prav v tej kulturi se je monogamna družina v razmeroma čisti obliki ohranila ali vsaj prva žena in prvorojenec uživa veliko prednost pred drugim.

Ne moremo razumeti zakaj založba »Žena in dom« servira našim ženam tako duševno hrano.

Brezboštvo - temelj države

Glasom poročil časopisov »Brezbožniške zveze«, je Stalin nedavno v pogovoru z odličnim voditeljem brezbožniškega gibanja izjavil: »Čeprav Sovjetska unija uradno priznava versko svobodo in svobodo vesti, ostane vendar v bistvu brezbožna država. Ta država bo svojo mladino vzgajala v brezbožnem smislu, zakaj prav mladina mora biti v bodočnosti nosilka marksističnega in komunističnega mišljenja. Brez dvoma je, da bo prihajajoča generacija ateistična, s tem pa je zadan smrtni udarec vsaki religiji v Sovjetski uniji.«

List rdeče mornarice »Krasniji Flot« poroča, da se je pred kratkim vršil v Sebastopolu prvi brezbožniški tečaj za pomorščake; 17 članov rdeče vojne mornarice je prejelo diplomu in naslov: »Brezbožniški propagandist za mornarico«. Brezbožniška zveza stremi k temu, da pošlje na vsako vojno ladjo sovjetske unije takega propagandista in tako pospeši ustanavljanje brezbožniških celic v rdeči mornarici.

1. dec. 1918 - 1938

Slovesnejše kot smo bili dosedaj navajeni, bomo letos praznovali praznik našega zedinjenja s Srbi in Hrvati v skupno narodno državo. Prav je, da nas te slovesnosti spomnijo, da morda enkrat malo globlje razmislimo o tem pojmu zedinjenja.

Mnogi namreč mislijo, da je bilo naše zedinjenje izpolnjeno že ravno dne 1. decembra 1918. Takemu pojmovanju mi ne moremo pritrditi. Za nas je to zmotno gledanje, kajti tako velika stvar kot je zedinjenje treh narodov v eno skupno državo ne more biti odvisno od tako slučajnega dogodka, takorekoč od samega notarskega zapisa. Pod pojmom zedinjenja hočemo mi videti nekaj višjega kot je zgolj juridičen akt, mi hočemo v tem videti vso ono pripravljenost treh narodov, da hočejo ob vzajemni pomoči živeti skupno življenje. Videti hočemo v tem pojmu vse ogromno delo duhovnih velikanov prejšnjih generacij, vse silne žrtve poedincev in narodov, ki so ustvarile take okoliščine, da so omogočile ta važni akt dne 1. decembra 1918. Toda še več. Mi hočemo videti v tem pojmu ustvarjeno tudi sintezo vseh naporov sedanjega rodu, da se ti pogoji, ki so dovedli do ustvaritve države, tudi naprej vzdržujejo, da bi mogli trije izmučeni narodi prav iz teh idealnih prizadevanj, iz takega plemenitega stremljenja črpati tiste sile, ki bi v njihovih dušah vzbudile pravo ljubezen do te njihove stvaritve.

Danes nam ne manjka umskih razlogov, ki utemeljujejo ne le veličino ideje našega državnega zedinjenja, temveč celo konkretno obliko te države. Toda prav zato morda, ker

vsi uvidimo važnost in pomen obstoja te države, je treba tembolj priklicati v življenje tiste sile, ki jo edine morejo obvarovati močno in neokrnjeno. Treba je vzbuditi v duši narodov tisto ljubezen, ki se vsa žrtvuje, tisto ljubezen, ki lahko gore prestavlja in ki je res dosegla na svoji poti preko Kalvarije, da je bil ustvarjen pred 20 leti stoletni sen naših očetov.

To in samo to hočemo, da bi mogli ljubiti to državo z vsem srcem, s tistim ognjem žareče ljubezni, kateremu bi radi vse, tudi sebe žrtvovali. To želeli, je naša pravica, to zahtevati od oblastnikov države, je naša dolžnost. Mi hočemo in zahtevamo, da nam ustvarijo te pogoje, tisti nastroj, ki bo vzbudil ta naša čustva.

Prvi pogoj, ki nam danes takorekoč grmi iz Evrope v ušesa je, da da država brezpogojno Srbom, Hrvatom in Slovencem polno možnost samobitnega kulturnega in narodnega izživljanja in sicer da bodo vsi s polno jasnostjo videli: »Samo v Jugoslaviji je nam dobro in samo tu bomo ohranili v polnem dostojanstvu svojo narodnost.« To je naš krščanski ideal, v katerem je vse povedano. Da bomo vse eno po svoji duhovni pripravljenosti, živeti skupaj v slogi in ljubezni, katero pa ustvarjajo pravičnost, krščanska morala, poštenje, odpoved, pripravljenost na žrtve in kateri nasprotujejo korupciji, brezverska vzgoja, krivična zakonodaja, slabi oblastniki, brezdomovinski agenti in drugo.

Da bi bili res vsi eno, da bi dosegli tisto duhovno edinstvo, ko bi mogli z vsem plamenim srcem ljubiti svojo narodno državo, to

Današnja številka vsebuje:

„Žene na Niskavuoriju“
Izseljeništvo v Beli Krajini
Božidar Jakac razstavlja
Kadar pišejo diletantke

doseči naj bo tudi naša volja. Zato pa moramo zahtevati brez odnehanja, da se ustvarijo taki pogoji. Če so ovire v postavah, naj se spremenijo, če v ljudeh, naj se odstranijo. Našega edinstva naj nič in nihče ne moti. Magične formule, iznajdbe posameznih klik naj izgube veljavo v našem javnem življenju in na njihovo mesto naj stopita resnica in pravica. Tedaj bo to edinstvo kmalu doseženo, tedaj bo naše zedinjenje dopolnjeno.

Postave zahtevajo, da se praznik 1. decembra slovesno praznuje. Zato bomo brali ta dan na tisoče priložnostnih člankov, ki bodo slavili ta juridični akt izpred dvajsetih let. Naša mlada država nima tradicije, ki bi dala tem člankarjem dovolj snovi za dostojno proslavo tega dogodka. Toda to naj nas ne moti. Mi moramo poslušati klic svoje vesti in svojega srca. Mladina ima pravico biti drzna v svojih poletih, pravico tudi biti drzna v idejah. Ta ideja pa, da bi vsi bili eno ne pod silo državne uniformizacije, ne pod vplivom zunanjega višstousmerjenja, kot ga danes rade vrše celotne države, temveč v naravni polnosti in svobodi svoje narodne samobitnosti, ob vzajemni pomoči, ob polnem razumevanju in spoštovanju potreb drugega naroda v državi, je tako veličastna, da hočemo za njeno ustvaritev tudi vse žrtvovati.

Pierre-Henri Simon:

Cerkev in sedanji čas

Za preobrazbo tako v svoje samoljubje in zmote zatopljene družbe kot je naša, ne bo zadoščala dosedanja mlačna zgolj razumska dobrohotnost, prazno sentimentalno pripadništvo h krščanskemu idealizmu in tudi ne zgolj politična borba za uveljavitev socialnega nauka Cerkve v zakonodaji. Vsak, ki želi zmago krščanskih socialnih načel, se bo moral posvetiti delu za to zmago z odkritosrčno, celotno, silno predanostjo vse svoje osebe, kajti če mu ne bo volje podpirala ljubezen in krepila milost, se bo kmalu razbila ob trdotah in neuspehih njegovega dela.

Da, nikdar si dovolj ne ponavljamo, da je prvi pogoj za izpopolnitev sveta delo za lastno popolnost. Katoliška socialna akcija je delo, ki sloni na nadnaravnih vrednotah, pa se odigrava na področju naravnega, v zgodovinsko določeni družbi in je podvrženo njenim naravnim zakonom, ki jih mora socialno gibanje poznati, če hoče uspešno delovati. Toda gojiti

zgolj duhovne vrednote, ki nas navdušijo za socialno delo, še ne zadošča za dokončno izvedbo tega dela: potrebuje tudi razumsko oblikovanje, stalno in metodično prizadevanje za obvladovanje, penetracijo in razvoj socialnega nauka Cerkve. Katoliški socialni nauk moramo najprej točno poznati. Moramo se vanj vtopiti, poznati njegovega duha, njegova načela in končno ga razširjati in naprej razvijati. Nevarna zmota bi bila misel, da je socialni nauk Cerkve dovršen, enkrat za vselej določen v vseh ozirih in vseh podrobnostih, tako da bi zadoščalo odpreti teološke priročnike in rimske okrožnice, pa bi tam našli neposreden, praktičen in konkreten odgovor na vsa vprašanja, tičoča se poljubnih gospodarskih, političnih ali socialnih problemov. Nespremenljiv v principih, se katoliški socialni nauk Cerkve v teh ne sme razvijati, sme se pa razvijati v tem smislu, da določbe naobrača na spremenjene zgodovinske-socialne okoliščine družbe. G. Renard pravi v knjigi »L'Eglise et la question sociale«, da je kat. socialni nauk »odmev večne morale na vrste gospodarskih oblik, ki vladajo svet in si sledijo v času«.

Toda, kako se vsi to? To je, pravi zopet zelo dobro G. Renard, »naobračanje večnih principov na spremenljive danosti.« Treba je torej poznati večne principe, prav tako pa imeti izkušnje v »spremenljivih danostih«, torej v socialnem in gospodarskem dogajanju. Ta izkušnja se mora seveda pridobiti v življenju. Duhovniki v svoji službi, laiki pri poklicnem delu ali javni službi živijo v stiku s trdimi realnostmi, katerih stalni razvoj povzroča neprenehoma v novih okoliščinah nove probleme socialne morale. Oni tako dobavijo učeči cerkvi materijo, dokumente, da more presojsati in odločati.

»Rim,« je pisal pred 40 leti Leroy-Beaulieu, »ni motor, iz katerega vse izhaja; Rim je središče, v katerega se vse steka in ki koordinira različna gibanja.« To je zgodovina potrdila. (N. pr. dela škofa Kettelerja, friburške (Dalje na 2. strani.)

unije, socialnih tednov ali kanonika Cardijna pri žosistih.)

V veliki meri torej zavisi od katoličanov, njihovih pametnih in pogumnih iniciativ, da bo krščanski socialni nauk izdaten in zadostno uporabljen na okolnosti sedanje družbe. Če pomislimo, da more poroditi le majhna zamuda velike duhovne katastrofe, bomo znali prav ceniti svoje odpornosti. Upravičeno smemo reči, da bi bila duhovna podoba modernega sveta drugačna, če bi v 19. stoletju nastopil s potrebno in odločno kritiko kapitalizma namesto ateističnega filozofa ob istem času in z isto silo krščanski filozof. Tako bi mogoče ne bilo sramotnega paradoksa, da je Cerkev ubogih, Cerkev Jezusa delavca zapustila velika množica ubogih, med njimi največ delavcev. Kaj naj storimo, da onemogočimo Marksa? Večje število kristjanov se mora hitreje zavedeti zahtev evangelijske morale. Katoličani morajo bolje poznati, ne rečem svojo teologijo, ampak svoj katekizem. Ni naša naloga soditi napade naših prednikov, skrbeti pa moramo, da ne bodo nekoč naši otroci ugotavljali naših napak.

Se na nekaj hočemo opozoriti. Zanimiva je primerjava med okrožnicama Rerum novarum in Quadragesimo anno. Obsodba zlorab kapitalistične lastnine je mnogo krepkejša pod peresom Pija XI. kot je bila pod peresom Leona XIII. Med letoma 1891 in 1931 se je položaj spremenil, te zlorabe so povzročale vedno hujše posledice. Mnogo bolj kot njegov predhodnik vztraja Pij XI. na socialnem značaju lastnine, na njeni dolžnosti bogatih, da morajo služiti javnim koristim, na pravici javne oblasti, da sme zaradi skupne blaginje omejiti rabo lastnine.

Do komunizma

Mogoče bi rekel kdo, da smo pozabili na postavljen problem, kako preprečiti zmagu komunizma nad krščanskim svetom.

Mislim, da sem že povedal, da je med komunizmom in katolicizmom nepremostljivo nasprotje, da je sporazum med njima popolnoma nemogoč kakor v taktičnem tako v doktrinalnem pogledu. Toda je več načinov pobijanja komunizma in metode nasilja niso najboljše. Žal vem, da bi mogel kdo reči: Kadar so množice od napačnih doktrin zapeljane, razjarjene, in se dvignejo istočasno proti človeku in Bogu, ne moremo spraševati, ali sestojijo iz revežev, stiskanih in izrabljanih, takrat moramo računati z dejstvom, da groze z razrušenjem civilizacije in vere in tedaj je resnična ljubezen braniti brez omahovanja, trdo če je treba, s silo in s krvjo ogroženo skupno celoto. Prava politika, bi še rekel kdo, se ne dela z dobrimi čustvi, ampak s pametnimi razlogi in včasih s krepkimi pestmi.

To je do neke gotove mere res; ni sramotno ugotoviti, da je včasih potrebno uporabiti silo in orožje za obrambo skupnega blaga, sramotno je, dopuščati to nujnost kot nekaj popolnoma sebi umevnega, kar pride samo po sebi in ne postavlja vesti nobenega problema. S tem ni rečeno, da mora katoličan absolutno odklanjati vojno, kajti so primeri, ko bi bilo tako odklanjanje izdajstvo nad pravico; toda nasprotno ne moremo videti, kako naj bi z veseljem srcem pričeval za Kristusa s krvjo drugih kristjan, ki se je odločil, da mu bo usmerjal življenje zakon miru in ljubezni. In kar pravim o vojni, bi lahko trdil z večjo upravičenostjo o državljanski vojni, kjer je ljubezni zadana rana še globlje, ker prelivamo kri ljudi, ki so popolnoma naši bratje, bratje v stvarstvu Očeta, bratje v odrešenju Sina in končno bratje v skupnosti zemeljske domovine.

Trditi torej, da se borba proti komunizmu ne da voditi drugače kot s političnimi nasilnimi sredstvi in z vojaško silo, se pravi, pripravljati duhove več ali manj zavestno, bolj ali manj naravnost na državljansko vojno; mislim pa, da to ni poslanstvo kristjanov. Kaj kratke oči imajo tisti, ki trde z napačnimi, superiornimi izrazi politike, katera je že mnoge razočarala, da se končno vse zadeve vedno

uravnavajo s fizično silo, da sila ustvarja pravico, da sila gradi in obranja imperije. Zgodovina pa dejansko dokazuje to, na kar me je opozoril že evangelij: »Kdor po meču seže, bo z mečem pokončan.« Kdo bo zadržal bojevnike v mejah pravice, ko je vojna že enkrat napovedana in razbesnela? Vsaka krivica pa seje sovraštvo, sila rodi silo — o da bi se mogli kristjani izogniti temu peklenškemu in jalovemu krogu! Ne pravim, da je ali da bi bilo vedno krivično, poklicati na pomoč civilno silo proti stranki, ki je proti veri in ogroža kakšne bistvene osnove človeške družbe: pravim, da je to upravičljivo le v skrajnih, popolnoma izjemnih primerih, in da mora kristijan prej vse poskusiti, preden se poda v to zadnje, obupno zatočišče.

Borbo proti komunizmu naj vrše sinovi Cerkve v duhu Kristusovem in ne v duhu ne vem katere filozofije svete vojne, bliže koranu kot evangeliju. Najboljši način pobijanja komunizma je delo za odpravo moralnega in socialnega nereda, ki ga je komunizem omogočil.

„Brigajte se za svoje zadeve!“

V nizozemskem mestu Zwolle se je vršilo te dni protestno zborovanje katoličanov proti preganjanju vernikov v Nemčiji in Avstriji. Zborovanje je bilo izredno dobro obiskano in glavni govornik, minister Mr. Marchent, je med drugim izjavil:

»Če mi tu na Nizozemskem govorimo o dogodkih, ki se odigravajo v Nemčiji, potem se nam čisto očita: „Brigajte se za svoje zadeve!“ Toda tam gre proti otrokom katoliške, torej tudi naše cerkve. Tam imajo centralo za propagando v inozemstvu, ne le za nemško govoreče; propagandne brošure izhajajo v vseh jezikih. Gre tu torej za stvari, ki nas morajo zelo brigati.

Če so oni pripravljeni razširjati svoje nauke tudi preko državnih mejnikov, smo pač upravičeni videti, kako ta nauk izgleda.

Ta zadeva nas močno briga, ker velja boj naši Cerkvi, poglavarju naše Cerkve.

Ni sicer lahko biti katoličan, je pa nekaj krasnega! Kdor v Kristusa veruje, se zaveda dolžnosti vsak čas tudi braniti njegovo Cerkev. Vsak katoličan mora Kristusu biti zvest. Zato moramo pretresti vso domovino, da vsaj od Nizozemske odvrnemo to

Demokracija pod narekovajem

Rdeči španski časopisi zelo veliko pišejo o Angliji in Franciji. Opazila pa se je čudna sprememba. Dočim so takrat, ko so moledovali za pomoč in orožje navdušeno pisali o velikih zapadnih demokracijah, pišejo sedaj besedo demokracija samo še v narekovajih in ne priznavajo več Angliji in Franciji demokratskih osnov. Zanje obstoji samo še ena demokracija — Rusija.

To vest prinašamo zato, ker so naši levičarji očitno momentano zgubili zvezo s poglavarstvom (komunistična centrala se komaj seli iz Prage v Pariz) in še ne vedo, da Francija in Anglija nista več pravi demokraciji, odkar sta nehali pošiljati orožje v rdečo Španijo. Tovarišče opozarjamo, naj bodo pri rabi besede demokracija previdni in jo rabijo včasih tudi v narekovaju. Sicer je pa mogoče tozadevno navodilo že na potu.

Gospodom od »Delavske pravice« priporočamo, da si preberejo članek odličnega francoskega katoliškega pisca Pierre-Henri Simona »Cerkev in sedanji čas« v zadnji številki »Straže«. Priporočamol!

Strup v lepi posodi

„Žene na Niskavuoriju“

Vem, da bo zopet završalo med kulturniki. Toda isto pravico, katero n. pr. Vidmar zahteva zase, »da sme bodisi v miselnih člankih bodisi v umetni obliki izpovedati tisto, kar mu oživljenju in svetu govori njegova pamet in ves njegov čut,« mora on in vsi tisti, ki se bodo zgražali nad »tako barbarskim napadom na svobodo umetnosti«, priznati tudi meni, čeprav nisem umetnik.

Tudi gledališki kritik nisem, še stalni obiskovalec gledališča ne. Saj sem že mnogokrat šel iz našega narodnega gledališča razočaran in prazen domov, ko sem osvežila duši iskal. In čemu bi si človek grenil življenje z vedno novimi razočaranji?

Zadnjo nedeljo zvečer pa sem le zopet poskusil srečo. Srečam tovariša in ga vprašam, ali je že videl »Žene na Niskavuoriju« in ali je vredno pogledati. Povedal mi je, da je bila kritika v splošnem ugodna in da je prav nocoj namenjen v dramo. In šla sva. Želel sem se otresti more kazenskih paragrafov, ki v njih tičim sedaj po ves teden, pa sem spoznal, da bi bilo dobro, če bi se veljava kazenskih paragrafov raztegnila tudi nad umetnost. Le počemu kaznujemo prešustvo v vsakdanjem življenju, če pa pustimo umetnosti svobodo, da ga poveljuje kot osebno veličino, kot nov svet, ki prihaja in da daje sicer jalovo, a vendar neko opravičilo tistim, ki dejanje na odru igrajo sami v svojem življenju?

»Žene na Niskavuoriju«! Naturalizem tokrat pustim ob strani, čeprav ga zavračam. Tudi igranje in podobne stvari ne bom ocenjeval. Povedal bom le, kaj me je bolelo in kaj me še boli, da ne bo gledališka uprava mislila, da so vsi v dvorani ploskali. Gledališče je bilo polno, ploskali so zelo. Nekateri, mislim, ker je pač navada taka, nekateri pa so bili kakor živali v korektnih človeških oblekah, ki so iskali blata in ga tudi našli! Ploskanje ob opazki Ilone na pastorjev račun izpričuje žalostno in sramotno nizko stanje gledaliških obiskovalcev!

Delo samo ne spada na oder narodnega gledališča! Ne spada zato, ker je zlagano in ne spada zato, ker napada družino in zakon, ki sta po ustavi in po kazenskem zakoniku zaščitena!

Delo je zlagano! Prikazuje namreč farizejsko, zunanjo korektnost kot moralo. Družinske očete, ki imajo z vsako dekle nezakonskega otroka, lahko samo »svobodni umetnik« imenuje moralne, da tako opraviči upor proti pravi morali, oprostí svojega junaka vseh

mravnih vezi in ga postavi za junaka novega časa. Hvala vam za take »junake«! Zenska, ki vzame brezobzirno ženi moža in otrokom očeta, je tvor na narodnem telesu, ne pa junakinja. In mož, ki pozabi na svoje dolžnosti, ki jih je prevzel nase, je slab temelj narodove bodočnosti. Vse je prevrnjeno na glavo: Slabiči, ki ne znajo brzdati svojih nagnjenj, se slave kot novi, boljši ljudje. Za prešestnico in prešestnika ni žal besede, žena pa, ki hoče ohraniti moža sebi in otrokom očeta, mora nastopati tako, da se ji občinstvo posmehuje. Vse zato, da bo lik prešestnikov, oznanjevalcev novega življenja za ljudi, ki bodo v tej igri iskali opravičila lastnega življenja, kar najbolj blesteč in opravičen. Da se jim nimbus še poveča, morajo biti seveda socialno čuteči, ker je pač to vsaj na papirju danes moderno in vleče. In takih potvarjanj je vse polno!

Delo napada družino in zakon. Ali ima narodno gledališče še pravico do svojega imena, če dopusti, da se predstavljajo v njem dela, ki bodo kvarno vplivala na družinsko in zakonsko življenje? Ali naj se še imenuje narodno gledališče, ki ga v znatni meri vzdržujejo slovenski plačevalci davkov, ko pa se v njem pod krinko umetnosti širi strup za zdravo narodovo življenje. In ta strup je še toliko bolj nevaren, ker se prodaja v lepi in nedotakljivi obliki umetnosti. Pri nas mora biti že enkrat konec tega neumnega strahu pred nedotakljivo umetnostjo! Če mora lekar nar na steklenice, ki ima v njih strup, nalepiti mrtvaško glavo, moramo tudi mi na tako imenovana umetniška dela, ki širijo še hujši strup, strup za človeške duše in strup za zdravo in naravno mišljenje naroda, pa čeprav samo za njegove v mestu prebivajoče plasti, nalepiti mrtvaško glavo in jih spraviti z repertoarja narodnega gledališča!

Ne, gospodje! Po taki poti so šli Rimljani k svojemu koncu, mi mladi pa še nočemo narodove smrti. Mi hočemo, da naš narod še živi, ker ima še mnogo dela. Zato hočemo in zahtevamo od vseh in vsakogar, da narod ohranja zdrav in močan in odporen in da je vsak sam zdrav in močan in odporen, zahtevamo od vsakega, da je junak in resnično svoboden, ne pa suženj svojih strasti! To je evangelij novega človeka, to je pot tudi v boljšo bodočnost slovenskega naroda. Po tej poti hoče hoditi mladina, ki je res slovenska in zato zahteva od vseh in od vsakogar, da od strani vse, kar je zlaganega, nenravnega in narodu škodljivega, pa čeprav bi bilo to na umetniških poljanah! —eš

Korporativizem v Italiji

Profesor Vito opredeljuje v uvodu v knjigo dr. Cirila Žebota: Korporativno narodno gospodarstvo (Poizkus opisno teoretične slike korporativnega narodnega gospodarstva v političnem okolju in pravnem okviru fašistične države) tudi pomen korporativizma na gospodarskem in socialnem področju.

Korporativizem — nov družbeni red

Predvsem se moramo zavedati, da korporativizem ni in noče biti samo kako trenutno sredstvo za izboljšanje slabih gospodarskih in socialnih razmer, ampak da pomenja korporativizem korenito obnovo celotnega narodnega telesa, ki se razteza na gospodarsko in politično, pravno in socialno zgrajenost družbe! Pravo bistvo te obnove je v tem, da se vpstavi nova zapovrstje med mnogovrstnimi odseki narodnega življenja, in sicer tako, da bo zajamčeno prvenstvo etičnim vrednotam.

Naloge korporativizma

Korporativizem je namenjen uresničenju dveh temeljnih nalog: jamčiti hoče višjo stopnjo socialne pravičnosti ter urejevati proizvodnjo enotno in organično.

Prva naloga se nanaša predvsem na delovno in na razdelitveno področje. V Italiji se je delovno razmerje prej uredilo kot razdeljevanje dobrin, kar jasno dokazuje, da končni namen korporativizma niso snovnega značaja, ampak poudarjajo človeške vrednote tudi v gospodarstvu.

Ko je liberalizem dokončno odpravil korporacije, se je področje delovnega razmerja nasitilo z dinamizmom, z mnogokrat kruto borbo med delodajalci in delavci. Iz te borbe so se rodile sindikalne organizacije. Neposredni namen sindikatov je bil, da dosežejo gospodarsko izboljšanje organiziranega delavstva, dejansko pa so uporabljali dosežene uspehe tudi za izpadno točko k nasilnemu prevratu kapitalističnega gospodarskega in socialnega

Izseljeništvu v Beli Krajini

Bela Krajina je silno revna deželica. Posledica tega je bila, da ni mogla nuditi svojim sinovom in hčeram vsakdanjega kosčka kruha. Zato so se morali Belokranjci kljub temu, da tako strastno ljubijo svojo domačo belokranjsko zemljo, izseljevati v izredno velikem številu. Najboljše človeške sile so morale iti s trebuhom za kruhom in po pravici poje naš viniški rojak — pesnik Župančič: »Tujina se diči z delom njihovih rok.« Zanimivo je, da tudi Župančičeva »Duma«, ki jo moremo šteti med največje slovenske pesniške ustvaritve, obravnava prav ta centralni problem Bele Krajine. Poglejmo si torej naše izseljenstvo od blizu in videli bomo, da je v resnici tako važno, kakor smo prej rekli.

Bela Krajina ima daleč najvišji procent izseljencev v Sloveniji. Da bomo videli, kake dimenzije zavzema izseljeništvu, hočem navedeti nekaj števil za zadnja desetletja. Uradna statistika izseljencev iz Slovenije in s tem tudi iz Bele Krajine se je začela voditi leta 1896. Statistike glede izseljencev niso popolne in so znatno prenizke, tako da znaša razlika med uradnimi statistikami in dejanskim stanjem 25 do 30%. Ker se meje Bele Krajine, s krat-

kim presledkom v najnovejši dobi, skoraj ujemajo z mejami okrajnega glavarstva Črnomelj, bomo navedli številke za okraj Črnomelj, ker so to obenem številke za Belo Krajino. Med posameznimi slovenskimi okraji ima največje število izseljencev kočevski okraj, za njim novomeški, potem ljubljanska okolica itd. Če pa vzamemo navedene številke v razmerju s številom prebivalstva posameznih okrajev, kar je edino pravilno, se pa navedeni red spremeni in pride daleč na prvo mesto okraj Črnomelj (Bela Krajina).

Govoriti bi bilo še o cilju izseljencev, o tem, koliko se izseli moških, koliko žensk, koliko otrok, ali so izseljenci v stiku s svojci in kako visok procent je te stike že opustil, koliko denarja pošljejo domov, koliko se jih vrne, kakšna je organizacija izseljeništvu, katere ustanove in društva se bavijo z izseljeništvom, o najrazličnejših vzrokih izseljevanja itd. O vsem tem bomo razpravljali ob drugi priliki. Hočem samo nakazati tukaj ta problem in v naši inteligenci zbuditi zanimanje za izseljeništvu, katerega senčne in sončne strani pozna vsakdo, ki živi med našim ljudstvom.

Nekaj statistike

I. Splošni pregled izseljencev iz Bele Krajine od leta 1896—1911.

Leto	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	Skupaj 96—11
Število izseljencev iz Bele krajine	231	156	297	561	396	619	535	453	239	602	491	489	154	356	205	199	5.974

Iz gornje razpredelnice vidimo, da je doseglo število izseljencev višek leta 1901 in skoraj prav toliko leta 1905. Skupaj se je torej izselilo v Beli Krajini v letih 1896—1911 skoraj 6000 ljudi po uradni statistiki. Če dodamo k temu še manko, ki ga navadno uradna statistika ima in katerega sodimo od 25 do 30%, potem imamo v tej dobi izseljencev skoraj 8000 ali četrtno takratnega prebivalstva Bele Krajine.

Sedaj si pa oglejmo še število izseljencev po podatkih iz najnovejše dobe. Leta 1931 je izseljeniški referent kraljevske banske uprave sestavil s pomočjo občinskih uprav statistiko, ki naj bi izkazala število vseh tistih, ki so se za stalno izselili v zadnjih 50 letih. Ta statistika nam izkazuje za Belo Krajino 8475 izseljencev, kar pa ni točno, ker je resnična številka skoraj gotovo mnogo večja. Pa že ta nam dokazuje, da je tudi v naši dobi dobra četrtnina prebivalstva Bele Krajine v tujini. Če vzamemo še v poštev, da se mnogo izseljencev v svoji novi domovini poroči in osnuje svojo družino, potem se to število še poveča. Sedaj bom navedel število izseljencev iz Bele Krajine po posameznih občinah, kakor so takrat obstojale.

Število izseljencev iz Bele Krajine iz leta 1931

Okraj Črnomelj:	Prenos	4138
Adlešiči	379	
Butoraj	95	
Čeplje	195	
Črnomelj	122	
Dobliče	209	
Dol	87	
Dragatuš	547	
Griblje	113	
Kot	92	
Loka	132	
Petrova vas	195	
Planina	209	
Dol. Podgora	139	
Radence	188	
Semič	286	
Sinji vrh	646	
Stari trg	504	
	4138	

Okraj Metlika:

Božakovo	155
Črešnjevec	488
Dražiči	116
Lokvica	193
Radovica	186
Gradec	90
Radatoviči	490
Metlika	324
Podzemelj	278
Suhor	244
	2564

Okraj Črnomelj	5911
Okraj Metlika	2564

Bela Krajina skupaj 8475

Kam se Belokranjci izseljujejo (Statistika iz l. 1938.)

Največ v Združene države Severne Amerike, na drugem mestu je Kanada. V evropskih državah je le malo izseljenih Belokranjcev.

Občina	USA	Kanada	Argentina	Urugvaj	Druge države J. Amerike	Francija	Holand-ska	Nemčija	Austrija	Druge evropske države	Skupaj
Adlešiči	160	10	2	—	—	—	—	—	—	—	172
Črnomelj-mesto	85	2	4	—	—	2	—	—	2	9	104
Črnomelj-okolica	405	33	11	—	1	3	—	1	8	3	465
Dragatuš	226	8	—	—	—	—	—	—	2	—	236
Gradac	266	19	21	—	1	10	—	—	9	3	329
Metlika-mesto	18	—	—	—	—	—	—	—	—	31	49
Metlika-okolica	355	35	50	—	—	3	—	3	—	2	448
Radatoviči	421	57	5	2	—	15	—	1	4	—	505
Semič	254	55	65	—	1	—	—	1	—	4	380
Stari trg	297	52	7	4	5	—	—	—	—	—	365
Vinica	314	203	4	—	2	17	—	—	—	—	540
Skupaj	2801	474	169	6	10	50	—	6	25	52	3593

Drama v treh dejanjih

1. dejanje.

Kraj: Hollywood.

Čas: Pred šestimi meseci.

V sijajno opremljenih dvoranah se zabavajo direktorji, zvezdniki in zvezdnice. Šampanjec, ples, zabava. Razgovori živahni, veseli, razposajeni: »Kaj nam more svet! Kaj nam morejo duhovniki! Ho! Mar se bomo bali škofovskih okrožnic! Saj nimajo niti mačke za seboj. Svet je naš! Saj vemo, da je gospodom duhovnikom itak vse nedostojno, a življenje je močnejše od teoretičnega moraliziranja. Gospod škof Mac Nicholson naj samo molči! Kot da mi ne bi vedeli, da je bil dominikanec. Dominikanci so bili vedno inkvizitorji. Danes pa je svet naš! Živio! Pijmo!«

2. dejanje.

Kraj: Hollywood.

Čas: Mesec dni pozneje.

Filmski direktorji si zaskrbijo gladijo brade in plešaste glave. Vse je nekam zaskrbjeno; nekaj se je moralo zgoditi. Greta Garbo umrla? Požar uničil skladišče? Konkurenca? Ob »marmornem« stebru iz lesa stoji gospod generalni direktor. Komaj slišno prihajajo besede iz njegovih ust: »O svet, kako si nevhvaležen! Mi delamo, zabavamo te, skrbimo zate kot za dete, kako si nevhvaležen! Namesto o nas, govori danes vsa Amerika o kardinalu Dougherty, hollywoodski škof pa je danes prvi zvezdnik! Toda to še ni najhujše! Njihova »Liga dostojnosti« nam je skoraj izpraznila blagajne.«

Asistent napoveduje nov prizor. Luči se zabliškajo. Nov žarek upanja sine v blede obličje: »Cerkev se poslužuje nedovoljenih sredstev! Na branik svobode moramo poklicati ves filmski svet! Sicer jim bomo pa še dokazali, da je denar še vedno bog! Votiram dva milijona dolarjev kot začetni fond za borbo proti ligi dostojnosti. Bomo videli...«

3. dejanje.

Čas: Danes.

Filmski magnati so se varali! Liga ima danes 14 milijonov članov. Direktorji ponižno dopuščajo, da jim katoliški cenzor Joseph Breen izreže cele prizore in film, ki misli v Ameriki uspeti, mora imeti žig lige dostojnosti. To je današnja Amerika.

Pripis, ki pa lahko postane četrto dejanje. Kraj: Ljubljana.

G. intendant narodnega gledališča si temeljito prebere »dramo v treh dejanjih« in se zave, da je Slovenija visoko kulturna in hitro sledi ameriškemu napredku.

Francija in komunizem

Francoski poslanec Jean Montigny je na skupščini bivših bojnikov zelo ostro nastopil proti komunistom. Odlomek iz njegovega govora:

»Napačno je, če dovoljujemo komunistom legalno stranko, ki ima pravico, da sede njeni zastopniki v parlamentu. Po svojih statutih je podložna III. internacionali, ki pa zaradi tega, ker so njeni upravni uradniki ali agenti SSSR, v bistvu predstavlja samo rusko komunistično roko v Evropi. Posledica tega stanja je, da francoski komunistični šefi branijo interese sovjetov, ne pa Francozov. To so v preteklih mesecih tudi pokazali, ko so nam pripravljali zunanje in notranje politični kaos. Ali moremo še naprej trpeti in gledati, da v parlamentarnih komisijah za narodno obrambo sedijo ljudje, ki morajo drugi oblasti poročati o tajnih informacijah, ki jih v parlamentu dobijo?... Potrebno je, da se proglasi komunistična stranka za ilegalno in da se proti njenim šefom uvede preiskava, da se ugotovi ali morda ne spadajo pod paragraf o špionaži in zakon o zaščiti države.«

sestava. Doseganje gospodarskih namenov z odprtim bojem med delavci in delodajalci in pa prizadevanje za nasilnim prevratom obstoječega reda pa bistveno nasprotuje skladno urejenemu razvoju narodnega življenja. Bilo je res tudi nekaj poskusov preobnove kapitalistične družbe z mirnimi sredstvi (n. pr. združništvo, udeležba delavcev na vodstvu in na dobičku podjetja), toda izkušnja je pokazala, da so bili to dobra protiuteži proti zlorabi gospodarske premoči kapitalistov, da pa niso primerna sredstva za zmagu nad kapitalizmom. Korporativizem teh dveh namenov sindikatov ni prežrl. Oba namena uresničuje tudi sam, toda v skladu z interesi splošnega blagostanja. Ko korporativizem s sindikalnimi združenji, ki predstavljajo celo kategorijo, in z obveznimi javnopravnimi kolektivnimi pogodbami jamči korporativno mezdo, s tem že dviga življenjske pogoje delavcev in je že premagal kapitalizem. Kriteriji za določitev mezd bodo namreč zavestno določena in uresničena etična in socialna načela: redne zahteve življenja, možnosti proizvodnje, donosnost dela. Po teh sodilih je možno uresničiti družinske mezde in uveljaviti druge skrbstvene vidike. Vzporeden urejevanju delovnega in razdelitvenega področja je razvoj na področju proizvodnje ter trga, ki naj privede do enotnega urejevanja istih po korporacijah. V kapitalističnem gospodarstvu je privedla težnja, da si podjetniki zagotovijo kar največjo razliko med proizvodnimi stroški in med prodajno ceno izdelkov, do združevanja gospodarskih organizmov, ki jih poznamo pod imenom industrijskih sindikatov: kartelov, konzorcijev itd. Ti industrijski sindikati vodijo seveda proizvodnjo v svojo lastno korist. Dokler so bili le še izjema, se je škoda, ki so jo skupnosti povzročali, še nekako poravnala s koristjo, ki so jo nudili skupnosti s tem, da so obvarovali posamezna podjetja gospodarskega propada v nebrzdani tekmi. Kakor hitro pa se to pojavi v pretežni večini proizvodnih skupin, povzroča tako brezobzirno prizadevanje za lastno koristjo težko škodo skupnosti. Korporativizem zanika, da bi prosta tekma ustvarjala gospodarski red. Zavrača tudi prevlado sebičnih koristi posameznih podjetniških združb, vendar pa priznava pomen tem združbam v gospodarstvu in jim nalaga dolžnost, da urejujejo proizvodnjo in trg. Zato prevzema korporacija, »organ ki pod vodstvom države uresničuje enotno, organično in popolno urejevanje proizvodnje«, ista neobhodna opravila industrijskih sindikatov, toda izvršuje jih v korist v državi organizirane družbe. S tem je na kratko orisano korporativno narodno gospodarstvo, ki je bilo po pravici opredeljeno kot sestav samourejevanja (avtodiscipline) proizvodnih kategorij pod vodstvom države. Ni težko spoznati, kako napačno je mnenje onih, ki trdijo, da se korporativno narodno gospodarstvo izčrpa v prirobnem birokratičnem poseganju državnih organov v gospodarsko življenje. Knjiga dr. Cirila Žebota nam hoče podati znanstven oris fašistične zamisli korporativnega gospodarstva. Tu bomo lahko črpali zanesljive podatke o miselnih zgradbi fašističnega korporativizma in pa o dejanski zgradbi fašističnega gospodarskega in sploh vsega družbenega reda. S proučevanjem prvih virov se bomo izognili nevarnosti, da bi nasledili komunističnim frazom, ki neprestano šarijo po svetu s fašizmom, pa tej besedi ne dajo nobene določne vsebine, obenem pa bomo tudi lahko spoznali, v čem in v koliko bodisi miselnja zgradba fašističnega korporativizma, bodisi njegova dejanska izvedba ne odgovarja katoliškim socialnim načelom. (Kritične opombe in oceno knjige, kakor tudi uvodnih izjav profesorja Vita bomo objavili, ko bo knjiga izšla. Op. ured.)

Popravek. V zadnji številki sta dve grobi napaki: na 1. strani, 3. stolpec v 34. vrsti je treba zamenjati »oboroževanje« z »oboževanje«. V članku korporativizem v Italiji se glasi 8. vrsta pravilno: ko je preučeval...

Univerza

Manifestacijsko zborovanje za izpopolnitev ljubljanske medicinske fakultete

V soboto, 26. novembra, se je vršilo na univerzi manifestacijsko zborovanje za izpopolnitev naše medicinske fakultete. Zborovanja so se udeležili razen medicincev zastopniki različnih oblasti in akademskih društev. To smatramo kot dokaz, da se za akcijo za izpopolnitev medicinske fakultete zanimajo tudi drugi krogi, ne samo tisti, ki so pri tem neposredno prizadeti.

Zborovanje je otvoril predsednik društva medicincev t. Röck, nakar sta bila v predsedstvo zborovanja izvoljena primarij dr. Lavrič in dr. Cunder, oba vneta prijatelja in podpiratelja naših ciljev. Sledili so štirje referati, ki so jasno predložili zborovalcem vso žalostno stanje, v katerem se nahaja najvišja zdravstvena ustanova našega naroda. Sem je treba prišteti predvsem pomanjkljivost prostorov in aparature in kar je glavno: manjka institutov, manjka klinik, manjka ostalih 6 semestrov, ki so bili omenjeni v obljubah v času, ko se je naša univerza ustanavljala in dobivala zakonsko podlago. Imamo dejansko samo anatomski institut, ki pa je še nedograjen in ne zadostuje potrebam študija. Vsi ostali instituti so si morali svoje prostore izposoditi in tako gostujejo že skozi 20 let. V minulemu letu so nam z novo uredbo odvzeli peti semester in otežkočili študij, instituti pa so ostali v istem stanju kot prej.

In vendar imamo popolno pravico do popolne fakultete. Ko smo Slovenci stopili v novo državno tvorbo, Jugoslavijo, in ko so se pri nas ustanavljali najvišji kulturni zavodi, je bila ustanovljena tudi medicinska fakulteta, in sicer s štirimi semestri. Dana nam je bila obljuba, da se bo postopoma vršila izpopolnitev, najprej belgrajske, nato zagrebske in končno slovenske medicinske fakultete. Od takrat je preteklo 20 let. V Belgradu in Zagrebu stojita danes fakulteti z mnogimi instituti in klinikami, le naša fakulteta je ostala na — psu.

Noben narod v Jugoslaviji ni tako neposredno izpostavljen stremljenju sosednih narodov po potujčenju našega človeka, kot ravno slovenski narod. Ta stremljenja je sposobna paralizirati le visoka kulturna ustanova, ki je nekaka vznika celica narodove duševne trdnosti ter njegove odpornosti proti vplivom potujčevanja. In ta ustanova je pri nas okrnjena; je nekak mutile; je torso, brez onih zaščitnih sredstev, s katerimi bi lahko odbijala sovražne napade.

Slovenci, ki smo državotvorni del velike državne enote, Jugoslavije, imamo po vsem tem pač vso pravico, da se naši znanstveni instituti dvignejo na tisto stopnjo, na kakršni sta belgrajska in zagrebska. In to tem bolj, ker nam je bila takoj spočetka zedinjenja jamčena enakopravnost z ostalima dvema narodoma.

Ko premišljujemo ta dejstva in se ozremo pri tem na dejansko stanje, v katerem se nahaja naša fakulteta, se nam nehote pojavi vprašanje, kje je krivda v zastoju njene graditve. Nekateri jo iščejo samo v Belgradu ter jo pripisujejo trdovratnemu odporu, da bi slovenski univerzi priznali pravice, ki jih dejansko ima. Če pa premislimo, da se že 20 let vodi borba za izpopolnitev fakultete, nam bo takoj jasno, da bi bil ta odpor že davno zlomljen, ako bi bila borba sama pametna. Prvotno so se za popolno fakulteto borili le naši profesorji, za kar jim gre vsa čast. Šele v zadnjih letih so se za to resno začeli boriti tudi akademiki sami, in sicer vzporedno z akcijo za izpopolnitev naše celotne univerze. Glavno delo je imel in še ima odbor društva medicincev. Tu so se do sedaj vršile žalostne stvari. Izigravanje posameznih skupin je bilo na dnevnem redu, zlasti ko so prišle na površje levičarske liste s svojimi predsedniki. Predvsem je treba tu omeniti izigravanje akademikov iz katoliških vrst. S tem je bila razbita skupnost dela. Delo se je smatralo kot monopol gotove skupine, ki je delala po svojih smernicah, ne oziraje se na levo, ne na desno, prirejala zborovanja in štrajke in s slednjimi uničila to, kar bi sicer lahko dosegla. Letošnje zborovanje ni ne prvo, ne zadnje te vrste.

Tudi resolucije, ki so bile sprejete, niso nove. To so predvsem dokazi o slabem stanju fakultete, o naši pravici do popolne fakultete in zahteva po načelnem priznanju vseh desetih semestrov in takojšnja otvoritev šestega semestra v drugi polovici sedanjega šolskega leta. Zahteve so pametne in pravične, vprašanje je, ali bo tudi delo pametno. Na zborovanju je na mnoge naredilo čuden vtis dejstvo, da ni referiral niti en zastopnik katoliških akademikov, ki tvorijo letos močno skupino na medicinski fakulteti. To bi bil zopet dokaz, da smatra skupina tako imenovanih »demokratskih« akademikov delo za fakulteto za svoj monopol. Če se bo to nadaljevalo, bodo uspehi resolucij še dalje taki kot do sedaj, to se pravi: minimalni ali pa enaki ničli. Tega izigravanja mora biti konec. Upajmo, da bo levičarska, oziroma po njenem žargonu »demokratska« skupina spoznala, da sama niti od daleč ni kos tej važni in silno pomembni nalogi. In to tem bolj, ker si bo slovenski študent, katerega hočejo zastopati in katerega interese imajo vsak čas na jeziku, če je treba ali ne, prej dobro premislil, preden bo nje sploh priznal za borce in branitelje svojih pravic.

Zahvalni dan v Ameriki

Vsako leto določi uradno predsednik USA zadnji četrtek v novembru za zahvalni dan, ki je določen kot dan zahvale Bogu za vse dobrote tega leta. Letošnji razglas tega dne začena: »Jaz, Franklin D. Roosevelt, predsednik USA odrejam, da bodi 24. november 1938 dan splošne zahvale.« Navajamo nekaj stavkov iz njegovega razglasa: »V Boga zapupamo! Mnogo razlogov imamo, da se Bogu zahvalimo za darove, ki smo jih v tem letu sprejeli. Mogli smo živeti v miru z našimi sosedi in videli smo, da se je svet izognil nevarnosti splošne vojne.«

V »krščanski« Evropi bi kaj takega najbrž ne bilo moderno.

Oba stranska prostora je izpolnil s pokrajinami, samimi pasteli. Tukaj pride do izraza vsa njegova pesniška narava in se izlije v čudovito ubran akord, ki preveča delo. Ta dela po večini niso iskana, niso od nikogar opljana, temveč so sad Jakčeve močne in prepričevalne umetniške narave, ki je prežeta z veliko ljubeznijo do vsake podrobnosti, ki se nahaja okrog njega. Nekatera dela so odlična tako v koloritu kot v kompoziciji. Pri nekaterih pa se pozna naglica ali pa umetnikovo nerazpoloženje. Med prve spadajo »Božja pot moje matere«, ki je gotovo najboljši pastel v tej kolekciji. Dalje »Cerkve v Kostanjevici I«, »Šmihel«, »Ljubljana II«, »V času Vernih duš« in »Jesen na Dolenjskem«. V drugo skupino pa spadajo predvsem »Skaručina«, »Pri sv. Mohorju«, »Razorana zemlja« in »Ljubljanski nebotičnik«.

Posebno noto kažejo večji pokrajinski koncepti, kakor »Šenklašč«, »Ljubljana I« in »Novo mesto«. Pastel kakor »Šenklašč« obeta veliko in upravičeno lahko pričakujemo, da bo Jakac pokazal Ljubljano v svojih delih na popolnoma svojski način. Barvo so njegovi pasteli silno bogati, včasih celo preveč, tako da delo mnogokrat postane osladno.

Risbe, katere je zbral v mali sobi paviljona, so gotovo največji zaklad celotne kolekcije in ki sicer maloštevilne, tvorijo protitež vsemu drugemu delu. Tako so te risbe umetniško opravičilo za preveliko koncidiranje, predvsem pri portretih. V teh drobnih utrinkih se nam pokaže Jakac kot močan slikar, kot osebnost. Odkriva nam trdo pot, po kateri mora hoditi, in velik študij navidez nepomembnega detajla. Veliko vrednost predstavljajo vse risbe, posebej pa naj

Iveri

»Golem« na češkem prepovedan. Praška vlada je izdala odlok, s katerim je prepovedala celo vrsto filmov, ki imajo škodljivo tendenco. Med te spada tudi znani film »Golem«. Poznamo ga tudi iz Ljubljane, kjer je doživel slavno zgodovino, ko ga je predvajal kino Sloga.

Verska statistika v Češko-Slovaški kaže, da se je zadnja tri leta vrnilo v krščanstvo 7380 oseb, od tega v katolicizem dve tretjini.

Za preganjane in pregnane nemške žide se zavzemajo Ameriške združene države in Anglija. Predlagano je bilo, naj se židom prepusti bivša nemška kolonija Tanganjika v Afriki. Ta predlog pa je naletel v Nemčiji na silovit odpor, kajti na ta način bi jih Nemci kmalu zopet dobili pod svojo oblast; tako mislijo Nemci.

Z družinami z največjim številom otrok se morejo ponašati Fererski otoki na Danskem. Tam ima povprečno vsaka družina po 7 otrok. Družine z desetimi otroki niso redkost, dobe se tudi družine, in to ne redko, ki imajo po 17 otrok.

Praški listi javljajo, da bo Beneševa emigracija v Parizu ustanovila nov center Beneševe politike. Bivši glavni urednik »Lidove Noviny« Bibka živi sedaj v Parizu in namerava izdajati časopis, ki bo še nadalje zastopal politiko dr. Beneša. Sodeloval bo tudi bivši češkoslovaški tiskovni ataše v Parizu Safranek. »Obnova« javlja, da je Safranek spravil v angleško časopisje vesti, ki čisto zelo otežujejo položaj nove Češko-Slovaške v inozemstvu.

Dunajska radijska postaja je ukinila prenos službe božje, za katerega je skrbela deset let. Namesto katoliškega bogoslužja bo odslej prenašala protestantske ceremonije. (Avstrija ima 6 milijonov 850 tisoč katolikov in 300 tisoč protestantov.)

Umetnosti

Umetniška dela

Božidarja Jakca

»Moje žioljenje gre h koncu — Tvoje gre k pišku. Zberi vse svoje moči. Ne omaguj! Žioljenje je trdo. Ampak za nas umetnike je le eno potrebno. Držimo se tistega, kar nam je Bog naložil.«

Te besede je napisal mojster-akademik R. Jakopič v pismu svojemu mlademu tovarišu Jakcu.

Pomenljive so te besede, ne samo za Jakca, temveč za vse mlade slikarje. Je nekako svarilo slikarja, ki zaključuje borbo, katero je vojeval vse svoje žioljenje vsem tistim, ki omahujejo, in vsem tistim, ki iščejo izraza drugje, ne pa v tistem, »kar nam je Bog naložil«.

Jakčeva razstava ni retrospektivna, kakor smo pričakovali, temveč je nekaka sinteza njegovega znanja, katero nam kaže na delih zadnjih dveh let.

Razstavo je razdelil v portrete, krajine, risbe ter lesoreze.

Na nekaterih delih sedanje razstave se vidi, da je Jakac izšel iz impresionizma, toda že precej preokrojenega po Jakopičevi teoriji, da je potrebno iskati trajnejše od hipnega vtisa in po preusmerjenih delih Tratnika in Kosa. Val ekspresionizma, ki je nastopil pri nas takoj po vojni, je zajel Jakca v dobi, ko se je odpravil na študije v Prago. Tedaj so pri nas bili glavni predstavniki te nove smeri poleg Jakca še Pilon ter France in Tone Kralj. Razen Jakca so bili ostali trije silno revolucionarni v stremljenju po absolutni umetnosti.

Jakčeve pokrajine so že tedaj kazale silno sanjavo in lirično razpoloženje. Toda vse te pokrajine so bile le nekaka spremeljava njegovih grafičnih del, kjer je dal največ lastnega izraza. Postal je tedaj naš najizrazitejši grafik ter zanemaril skoraj vse druge tehnike. Najljubši so mu bili motivi, prepojeni z neko melodijo, bodisi v resničnem ali izsanjanem prostoru. Ta dela so bila grafično fino izvedena in silno mehka v formi, toda le prevelikokrat se je pokazal prevelik trud za nečim iskanim. Pustila pa mu je ta doba veliko grafično rutino in izkristaliziral se je v kompoziciji. V to dobo, zlasti pa za časa bivanja v Ameriki, spadajo njegovi prvi portreti, ki so v primerjavi z njegovimi zadnjimi bistveno drugačni. Če ozamem za primer iz prve dobe portret komponista H. Saeveunda in portret gđe. R. (oba dela se nahajata v Narodni galeriji), vidimo, da je tu iskal predvsem duhovni izraz kot primarno potezo. Sekundarna mu je bila formalna stran. To je tiral včasih tako daleč, kakor v tisti dobi predvsem Pilon, da je včasih postal celotni izraz že karikiran, toda kljub temu silno prepričevalen in dosleden.

V portretih sedanje razstave (št. 3, 4) se vidi veliko popuščanje in preveliko iskanje resničnosti, po drugi strani pa idealiziranje portretiranca, kar je pri nekaterih primerih v škodo delu, ki nosi sicer vse vrline, tako v barvi kot v kompoziciji. Izmed portretov v olju je gotovo najboljši »Moj oče« in avtoportret.

Portreti v rdeči kredi pa so pritirani že tako daleč, da so postali že skoraj fotografija. Priprost, toda vendar močan je portret »Srbski slikar Petrov« in »Ribniška mamica«.

omenim še »Istrske skice«, »Iz Črneče vasi«, »Jegličeva oporoka« (Stična) in skice iz Šestin. Pri teh risbah se je Jakac povzpnil visoko, zlasti z enostanostjo v izrazu in sredstvih, katere uporablja, ter dokazal vso svojo elementarnost.

Po teh risbah in po nekaterih pastelih, katere sem omenil, gotovo lahko pričakujemo, da se bo razvil v slikarja velikih krajskih kompozicij.

Mojstrsko obvladanje tehnike, velik čul za kompozicijo in barvo pa bo najmočnejša opora, da pride tudi pri portretnem slikarstvu iz tega ozkega kroga, v katerega so ga oklenili številni naročniki.

Želeli je, da bi našel čas tudi za svoje nadalnje iskanje in reševanje problemov, na katere naleti pri vsaki potezi svojega čopiča in katerih reševanje je nakazal v svojih risbah. Na ta način lahko od tega rutiniranega in sposobnega slikarja veliko pričakujemo, nikakor pa ne pri pogojih, v katerih se danes nahaja.

Vprašanje je sedaj, kaj je ovira njegovemu nadaljnjemu razvoju. Odgovor je gotovo lahek. Razstava sama. Preko 100 del je razstavljenih in to je produkt dveletnega dela. To pa gotovo ni še vse. Torej vsak teden najmanj ena slika. Pri tem tempu mora odpovedati najmočnejši.

Nikakor ni na mestu, da bi Jakcu želeli slabe materialne pogoje. Želimo pa, da bi slikar, kot je on, ki obiluje slikarskih talentov in sposobnosti in ki se zaveda besed starega Jakopiča: »Držimo se tistega, kar nam je Bog naložil«, dosegel v slovenski umetnosti mesto, katero mu po vsem dosežem trudu pripada.

VI. G.